

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№10
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 878 sahifa,
3-oktyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

The Use of Innovative Pedagogical Technologies in the Development of Critical Thinking	16
<i>Gulnar Atakhanova Orinbaevna</i>	
Current Aspects of Designing and Implementing Extracurricular Educational Activities at the Primary General Education Level.....	20
<i>Amankosova Dinara Gabitovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyachi shaxsiyati va kasbiy mahorati shakllanishining nazariy asoslari....	24
<i>Axmadaliyeva Moxlaroy To'xtapolatovna</i>	
Pedagogical Model and Stages of Teaching Subjects Through a Project-Based Approach	28
<i>Bannayev Qosimjon</i>	
Lotin tili va zamonaviy tibbiy terminologiya: tarixi, vazifasi va amaliy ahamiyati	31
<i>Eshmurodova Shirin Oybekovna</i>	
Motor alaliyaning nonutqiy simptomatikasi	34
<i>Isayeva Mushtariy Alisher qizi</i>	
Talabalar etnomadaniy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik omillari	38
<i>Isomiddinov Asliddin Baxriddin o'g'li</i>	
Texnologiya darslarida o'quvchilarning texnik savodxonligini robototexnika elementlari asosida rivojlantirish.....	41
<i>Jabborova Umida</i>	
Fizika fanini mutaxassislik fanlari integratsiyasi asosida o'qitishda bo'lajak muhandislarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	45
<i>Xayrullayev Asliddin Isatullayevich</i>	
Talaba tomonidan mutaxassislik tilini o'zlashtirishda monologik nutqni o'rgatishning samarali usullari masalasi haqida.....	51
<i>Karimov N. M.</i>	
Zamonaviy pedagog kadrlar tayyorlashda kasbiy motiv va motivatsiyaning o'rni	54
<i>Melikova Einora Shuxratovna</i>	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlashda pragmatik kompetensiyaning roli.....	58
<i>Mustafayeva Nilufar Ulashovna</i>	
O'quvchilarda iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishning pedagogik strategiyalari	62
<i>Nishonova Dilafuz</i>	
Computer-Based Formative Assessment: Advantages and Challenges in Teaching English to High School Students	66
<i>Obidjonova Shokhista Bakhtiyorovna</i>	
Metata'lim texnologiyalari asosida bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlash tizimini takomillashtirish.....	70
<i>O'rolboyeva Durdona Sayfiddin qizi</i>	
Sun'iy intellekt asosidagi darslarning an'anaviy darslarga nisbatan samaradorligini qiyosiy tahlil qilish.....	73
<i>Rasulev Bobirjan Atxamovich</i>	
Pedagogik faoliyatda pedagogning kasbiy taraqqiyoti motivatsiyasining psixologik xususiyatlari	78
<i>Rustamova Surayyo Shaxobiddinovna</i>	
Innovatsion kompetentlik tushunchasi va uning ilmiy-pedagogik asoslari.....	84
<i>Soliyev Eliyor Ravshan o'g'li</i>	
Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar eshituv idrokini o'yinlar yordamida rivojlantirishning samarali usullari	88
<i>Xalilova Shahnoza</i>	
Zamonaviy ta'limda kommunikativ kompetensiyaning o'rni va ahamiyati.....	92
<i>Yaqubova Nigoraxon Ibrohimjon qizi</i>	
Soliq yuki – mamlakat soliq soliq tizimining asosiy mezonidir	97
<i>Suyunov Otabek Shuxrat o'g'li</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va takomillashtirish yo'llari	101
<i>Ibodova Sarvinoz Sayfilloyevna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida gospital pedagogika fanini o'qitishning dolzarb masalalari va uning uslubiy ta'minoti	106
<i>Inogamova Dilfuza Rahmatullaevna</i>	

Chizma geometriya va kompyuter grafikasi: an'anaviy fan va zamonaviy texnologiyaning uyg'unlashuvi .	111
Raximov A. M., Tairova N. S., Sabirova D. U., Xasanova S. T., Tashpulatov R. X.	
Геймификация в обучении английскому языку на начальном этапе обучения	114
Курбанова Назира Низомиддиновна	
Talabalarda tanqidiy va evristik fikrlashni shakllantirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	117
Adjiev Nayrullo Nazrulloevich	
Konstruktiv yondashuv asosida tabiiy fanlar (science)ni o'qitish metodikasi.....	122
Amirullayeva Barno Abdulhaqovna	
Kimyo o'qitishda o'quvchilarning ijodiy faoliyatini shakllantirishning tajriba-sinov natijalari.....	126
Artiqov Maqsud Bahodirovich, Babanazarova Ayzada Omirbaevna	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni bilingvist sifatida shakllantirishda til o'rganish ko'nikmalari va kompetentsiyalarining rivojlanishi	131
Axmadjonova Gulira'no Muxtorjon qizi	
Talabalarining ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirishda kooperativ ta'limning metodik yondashuvlari.....	135
Botiraliyeva Gulobar Mahamadismoil qizi	
Talabalarni intellektual faoliyatga tayyorlashda ijtimoiy sherikchilikning pedagogik va metodik asoslari	139
Dilbarjonov Avazbek Ravshanbek o'g'li	
Teacher-Centered and Child-Centered Methods in Early Childhood Education: Insights From Finland and Uzbekistan	143
Djaparova Gulnoza	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Metodik mahorat kuni" va "Metodik mahorat soati"ni tashkil etish	150
Do'stov Davron Zulhaydarovich	
Theoretical, Methodological, and Practical Factors of Differentiated Education	155
Ergash Shonazarovich Khasanov	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual qobiliyatini rivojlantirishda kognitiv yondoshuv	160
Gulbahor Xamidova	
Mustaqil ta'lim – mustahkam bilim.....	164
Halima Shukurova Sunatullayevna	
Integrating Google Classroom and Project-Based Learning for Enhanced Synchronous and Asynchronous Education.....	168
Inomkhojaeva Shodiyakhon Abdukodirkhoja qizi	
O'quvchilarning innovatsion fikrlash ko'nikmalarini takomillashtirishning nazariy asoslari.....	174
Mamadaliyev Axadjon G'aniboyevich	
Hududiy rivojlanishda innovatsion yondashuvlarni strategik boshqaruvga integratsiya qilish yo'llari.....	177
Mo'minov Fazliddin Xusniddin o'g'li	
O'rta yoshdagi ayollarda harakat faoliyatini rivojlantirishda milliy o'yinlarning pedagogik ahamiyati	184
Mustafoev Sherali	
Pedagogical and Psychological Foundations of Developing Higher-Order Thinking Skills in Students.....	188
Nasimova Zarina Isomiddin kizi	
Pedagogik ijodkorlikning kasbiy professionallikda namoyon bo'lish xususiyatlari.....	193
Numonova Dildor Umurzoqovna	
Ko'zi oqiz boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetentsiyasini o'rganishning nazariy asoslari	196
Qarshiboyev Asliddin	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish masalalari.....	200
Qilichova Marxabo Xudayqulovna	
The Transformation of Existential Thought in British Literature: Iris Murdoch's Philosophical Humanism and the Reinterpretation of Freedom	204
Rahmonqulova Zarnigor Nasimjon qizi	
Sportchilarning elektron platformalardan foydalanishning metodik tahlili	209
Saydullayev Zafar Erkinovich	
Adabiy ta'limda estetik tarbiya	216
Sharipov Elmurod Sa'dulla o'g'li	
O'qituvchi-trenerning ko'p qirrali kasbiy-pedagogik funksiyalari	220
Sulaymonov Jaxongir Solijonovich	
Uzluksiz kasbiy rivojlanishda art-pedagogikaning o'qituvchilar hissiy farovonligiga ta'siri	223
Suvanova Kamola Raimqul qizi	

Raqamlashtirish muhitida umumta'lim maktablarida ta'lim sifatini oshirish	226
<i>Xamidova Komila Maxmudovna</i>	
Oliy ta'limda kvest texnologiyasi yordamida fizika fanining murakkab tushunchalarini o'zlashtirish samaradorligini oshirish metodikasi.....	231
<i>Yo'ichiyev Shaxriyor Xusanovich, O'rinboyeva Kumushoy Sultonbek qizi</i>	
Совершенствование профессиональных компетенций будущих инженеров на основе интегративного подхода	235
<i>Умарова Гулчехра Абитовна</i>	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning aqliy qobiliyatining psixologik xususiyatlari	238
<i>Alanazarova Sholpan Artikbaevna, Artiqbaeva Miyassar Jumanazarovna</i>	
Biologiya ta'limida innovatsion metodlarni joriy etishda ta'lim menejmentining roli	241
<i>Allayorova Maloxat Normaxmat qizi</i>	
Integrating Innovative Technologies for the Enhancement of Speech and Communication Skills Among Learners With Intellectual Disabilities in Uzbekistan: Pedagogical Approaches and Developmental Outcomes	244
<i>Donisheva Gulruy Akhrorkulovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilar o'qish savodxonligini rivojlantirishga metodik jihatdan tayyorlash	247
<i>Doniyarov Mavlonbek Arabovich</i>	
Kimyoviy birikmalarda bog'lar sonini hisoblashning yangi matematik usullari	252
<i>Ergashev Vahob Ergashevich</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	257
<i>G'aniyeva Maftuna Abduaziz qizi</i>	
Pedagogika oliy o'quv yurtlarida steam fanlarini raqamli texnologiyalar asosida o'qitishning metodik asoslari	261
<i>Jamolova Sitara Muzaffar qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik tafakkurini rivojlantirishda didaktik o'yinlar va interaktiv metodlardan foydalanish samaradorligi	264
<i>Mamadiyorov Jamol</i>	
Zamonaviy ta'lim jarayonida talabalar mustaqil faoliyatini rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar	268
<i>Mamayusupova Nafisa Abdulatifovna</i>	
Para yengil atletikachilarda nayza uloqtirish texnikasini takomillashtirish uslubiyati	271
<i>Qiyomova Shohsanam Yarash qizi</i>	
Difficulties in Enhancing Communicativeness of Pre-Service English Teachers	275
<i>Kurbonova Maftuna Fakhriddinovna, Mirzayeva Gulshan Azamatovna</i>	
Principles of Teaching Basic Foreign Language Skills (EFL)	278
<i>Samandarova Gulsara Ismatilloevna</i>	
O'quvchilarning innovatsion ta'lim muhitida tayanch kompetensiyalarini shakllantirishning dolzarbligi	282
<i>Toshpulatova Farida Radjabovna</i>	
Корпоративная культура педагогов и внутренняя стабильность ДОО	286
<i>Буранова Шохноза Абдуразаковна</i>	
Развивать личностные качества учащихся на уроках географии	290
<i>Шадиева Нигора Шариповна</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida oliy ta'lim sifatini oshirishda innovatsion yondashuvlar	295
<i>Baytileuova Gulnaz Quralbay qizi</i>	
Yangi avlod pedagoglarini tayyorlash: kompetensiyalar va qadriyatlarining roli	298
<i>Ro'ziboyeva Ma'mura Abdunabiyevna</i>	
Astronomiya fanini o'qitishda integrativ yondashuvdan foydalanib o'qitishning ta'lim tizimidagi o'rni	301
<i>Barakayeva Sarvinoz To'liqunovna</i>	
Alohida e'tiborga muhtoj bolalar bilan ishlashda yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash	305
<i>Usmonov Salohiddin Dushan o'g'li, Namozova Sevinch Asqar qizi</i>	
Ma'naviy-axloqiy sifatlarni tarbiyalashda pedagogik qadriyatlarining ustuvorligi	310
<i>Jumayeva Gulnara Tursunpulatovna</i>	
Talabalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlarini maqsadli boshqarishga tayyorlashning nazariy asoslari	314
<i>Mahmudova Zulfiya Xomitovna</i>	
Pedagogical Methodology Improve Students' Professional Mobility in Acquisition of Specialty	319
<i>Khidirova Muhabbat Murodillayevna</i>	

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish	322
Ismoilova Surmaxon Amonovna, Yusupova Mohinur	
Qoraqalpoqlarning dehqonchilik marosimlari	326
Orinboyeva Go'zal Polatovna	
The Complexity of Training Teaching Staff for Work in Public Schools Organized in Medical Stations in Uzbekistan.....	330
Inogamova Dilfuza Rakhmatullaevna	
Boshlang'ich ta'lim texnologiya fanini o'qitishda STEM yondashuvi orqali o'quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish.....	335
Jabbarova Zuhra Omondullayevna	
Eshitishda nuqsoni mavjud bolalarni nutqini shakllantirish metodikasi	338
Z. N. Mamarajabova	
5–7-sinf qizlarida raqamli texnologiyalar ta'sirida tarbiya jarayonining o'ziga xosliklari.....	341
Abdurazzoqova Marg'uba Muxammad qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish diagnostikasi: metodlar va natijalar ..	345
Abduxamidova Dilorom Abdumuminovna	
PISA topshiriqlari asosida o'quvchilarda tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish	349
Axunjanova Shirmonoy Isroiljonovna	
Bo'lajak surdotarjimonlar uchun faoliyat turlarini tanlashda ko'maklashish	354
Dehqanova Muborakxon G'iyosiddinovna	
Mustaqil ta'limni tashkillashtirishda tarjimadan foydalanish jarayonlari	357
Erkayev Elmirza Temirovich	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy faoliyat samaradorligini oshirishda kreativ va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarining o'rni.....	361
Jumayeva Muxlisa Shokir qizi	
Tasks, Exercises, and Activities in the English Classroom: Differences, Similarities, and Effective Use	366
Qodirov Olim Odilovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish masalalari	372
Safarova Mohichehra Xonzafarovna	
Malaka oshirish tizimida boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tabiiy-ilmiy savodxonligini rivojlantirish masalalari.....	376
Saidova Dilnoza Maripovna	
O'zbekiston va Yaponiya dzyudo trenerlarining mashg'ulot jarayonlarini qiyosiy tahlili.....	380
Sharipov Xabibullo Abduqahhorovich	
"Kompyuter lingvistikasi"ning rivojlanish tendensiyasi.....	386
Xusanboyeva Muxlisa Ikrojon qizi	
Педагогические технологии стратегического развития взаимного сотрудничества организаций дошкольного образования и родителей.....	392
Тухлиев Муслимбек Шерзод угли	
Oliy ta'limda inklyuziv ta'lim tizimini joriy etish muammolari	397
Dilbar Nurkeldiyeva	
Ixtisoslashtirilgan ta'lim muasasalarida tarbiyaning o'rni.....	401
Laylo Sharopovna Nurmuxamedova	
Intellektida kamchiligi bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvida muloqotning shakllanish xususiyatlari	405
Shahnoza Amirsaidova	
Aqli zaif bolalarga ta'lim jarayonida o'yin faoliyatini shakllantirishning ahamiyati.....	409
Ziyodullayeva E'zoza Ne'matjonovna	
Pedagogik texnologiyalar metodlarini tanlash va qo'llashning umumiy mezonlari	412
Abdullayeva Komila Tursunovna	
Didaktik o'yinlar vositasida 2-sinf o'quvchilarida bog'lanishli nutq ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari	416
Askarova Gulayim Arislan qizi	
Yugurib kelib uzunlikka sakrovchilarda tezkorlikni samarali va jadal rivojlantirishni ilmiy asoslash.....	420
Avazov Shukrullo Ibatovich, Nuraliyeva O'g'iloy Shomurotovna, Mustafayev Ismoil Nuralio'g'li	
Boshlang'ich sinflarda kreativ ta'limning o'ziga xos xususiyatlari va zaruriyati.....	425
Axmedova Mastura Jamoliddinovna	
Imkoniyati cheklangan o'quvchilarda tabiatshunoslik kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	430
Azizova Dilnora	

Bo'lajak shifokorlarda tibbiy – deontologik kompetensiyalarni shakllanishida tibbiy amaliyotning ahamiyati.....	435
Babadjanova Gulchexra Baxtiyarovna	
Bolaning aqliy rivojlanishini yoritadigan ko'rsatkichlar	440
Bozorboyev Javlon Davlatali o'g'li	
Bo'lajak oligofrenopedagoglarning kasbiy-metodik kompetensiyalarini rivojlantirish xususiyatlari.....	445
Daminova Maftuna Asqarali qizi	
Kreativ pedagogika fani va mantiqiy fikrlash kompetentligi orasidagi bog'liqlik.....	449
Diyora Egamberdiyeva	
Oilani mustahkamlovchi va ajralishiga olib keluvchi omillar	454
Haqberdiyev Jamoliddin Abdug'affor o'g'li	
Quality Management as a Functional and Attributive Characteristic of Modern Management.....	458
Jabbarbergenova Bibimaryam Amangeldievna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirishda pedagogik va psixologik jarayonlar	464
Mamedova Maxfuza Erkinovna	
Huquqiy ong va madaniyatni shakllantirishda yuridik ta'limning roli: tahlil va takliflar	470
Mansurova Zilola Akromxonovna	
Pedagogik ta'limda klaster yondashuvi: O'zbekiston va jahon tajribasi	474
Nafisa Tokhirova Dilshod qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy-pedagogik asoslari: zamonaviy yondashuvlar va innovatsion imkoniyatlarning integratsiyasi asosida shakllanish jarayoni.....	478
Norqulov Lutfullo Mamarajabovich	
Montessori metodikasi va undagi bolalar sensomotorikasini rivojlantirishga doir tajribalar tahlili	484
Parmonova Laylo Ilxomovna	
Molekulyar fizikani modellashtirish orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish.....	488
Q. U. Tog'ayeva	
Milliy tarbiyada raqamli vositalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	493
Qo'shnazarova Nozima Maxmutjon qizi	
Learning Intercultural Communication Through Social Media: the Approach of Modern Students	498
Raxmonqulova Feruza Akmal qizi	
Aqliy rivojlanishda muammolari bor maktab o'quvchilarida geometrik tushunchalarni shakllantirishning nazariy asoslar.....	502
Shodiyeva Navbaxor Xabibulla qizi	
Logopedning kasbiy faoliyatida deontologiya va kompetentlikning roli va ahamiyati	506
Temurova Gulchexra Xudoyqulovna, Isomitdinova Shaxinabonu Zavqiddin qizi	
STEAM ta'limida lego konstruktorelarning o'rni va ahamiyati.....	511
Toshpulatova Farida Radjabovna	
Diagnostikasi va reabilitatsiya qilishda eshitishda nuqsoni bo'lgan bola va ularning ota-onalari bilan bog'liq muammolar.....	514
Toshpulova Nodira Sultonmurod qizi	
Talabalarni maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalar hamkorligi o'rtasidagi o'zaro munosabat shakllari.....	518
Turdiqulova Luiza Zayniddinovna	
O'zbekistonda ESG tamoyillarining ta'limga integratsiyasi: yutuqlar, muammolar va istiqbollari	522
Tursunova Shahzoda Baxromovna	
Maktabgacha yoshdagi aqli zaif bolalarning fazoviy tasavvurlarini shakllantirish	526
Xamidova Muyassar Polsaidovna	
Mustaqil ta'limni tashkil etishning asosiy didaktik prinsiplari.....	530
Yuldashev Shukrullo	
Комплексная методика развития и обучения юных футболистов	536
Ортиков Умиджон Худойбердиевич	
Особенности деятельности детей с нарушением зрения	544
Юсупова Назира	
Integration of Music and Language: Creative Approaches to Teaching English to Music Students	548
Akbarova Moxichexra	

Ingliz tilida yozuv malakalarini takomillashtirishda baholash metodikasi.....	553
<i>Alimardonova Malika Botir qizi</i>	
Yosh kurashchilarni jismoniy va aqliy rivojlantirishda basketbol o'yinining ahamiyati	560
<i>Haqnazarov Qurbon Qo'shayevich</i>	
Voleybol murabbiylarining innovatsion fikrlash qobiliyatini shakllantirish usullari	566
<i>Haqqulov Akbar Abdiraupovich</i>	
Sociolinguistic Competence and Intercultural Communicative Competence: Intertwining Concepts and Practical Implications	571
<i>Kuchmurodova Gulnora Khatamovna</i>	
Ilk qadam davlat dasturida steam ta'lim elementlaridan foydalanish imkoniyati	575
<i>Nazarova Aziza Sohib qizi</i>	
Kasbiy rivojlanish jarayonida rahbar shaxsiy sifatlarini rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	579
<i>Roziqova Nazokat Alisher qizi</i>	
Deontologik yondashuvning nazariy-pedagogik asoslari va uning ta'lim tizimidagi ahamiyati	583
<i>Tashpulatova Nodira Olimjon qizi</i>	
Kasbiy-pedagogik tayyorgarlikda fanlararo integratsiya asosida boshlang'ich ta'lim yo'nalishi o'qituvchilarining metodik salohiyatini oshirish yo'llari.....	586
<i>Xashimova Aziza Alisherovna</i>	
Природа и механизм действия биологических иммуностимуляторов на организм животных	590
<i>Койилова Мехринисо Джураевна</i>	
Badiiy asarlar ustida ishlash jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining emotsional intellektini shakllantirish mezonlari	594
<i>Jamalova Kamola Shahobiddinovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish asosida fizika o'qitish metodikasini takomillashtirish	600
<i>Musurmonova Shaxnoza Dilshod qizi</i>	
Futbolchilarda texnik tayyorgarlikni takomillashtirishning ilmiy-metodik asoslari.....	606
<i>Babayev Anvarjon Axmedovich</i>	
Semantik afaziya va uni bartaraf etish yo'llari	611
<i>Umida O'tabasarova Mexmanovna, G'anieva Gulrux Tavakkaljon qizi</i>	
Сравнительный анализ национальных видов борьбы Японии.....	616
<i>Даминов Илхом Аширалиевич</i>	
Pedagogik jarayonda kognitiv rivojlanishga ta'sir qiluvchi omillar va bu faoliyatni rivojlantiruvchi interaktiv metodlar va texnologiyalar	621
<i>Abdiraimova Gulrux Samad qizi</i>	
Aqli zaif kichik maktab yoshidagi bolalarda o'qishni o'zlashtirishga motivatsion tayyorlikni shakllantirish ...	625
<i>Abdunazarov Abdumutal Olimovich, Xaitboyeva Kumushxon Farxodjon qizi</i>	
Psixik rivojlanishida kechikishi bo'lgan bolalar nutqini rivojlantirishda neyrokorreksiya mashg'ulotlarning ahamiyati	628
<i>Akramova Xafiza Samadovna, Jumanova Mashhura Shokir qizi</i>	
Pedagogik amaliyotning bo'lajak o'qituvchilar tayyorlash tizimidagi o'rni	632
<i>Aliyeva Mavjudaxon Baxromjon qizi</i>	
O'zbek tili darslarida media matnlardan foydalanish usullari.....	637
<i>Allakhova Bagdagul Djoldasbayevna</i>	
Media axborot vositalarining bolalar va o'smir yoshlarga ta'siri.....	640
<i>Arobova Shohsanam Akram qizi</i>	
Biologiya ta'limida tizimli-faoliyatli yondashuvning nazariy-metodologik asoslari.....	645
<i>Asrorova Odinaoy Otabek qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi dizartirik bolalarning so'z boyligini rivojlantirish yo'llari	650
<i>Azizova Nilyufar Mirziyadovna</i>	
Ijtimoiy pedagog faoliyatida innovatsion yondashuvlar	656
<i>Bahriddinova Gavhar Oydinova</i>	
Ta'lim tizimida deontologik yondashuvlarning pedagogik imoniyatlari.....	659
<i>Boboxujayev Johonmirzo Umar o'g'li</i>	
Zamonaviy ta'limda imkoniyati cheklangan bolalarga nisbatan inklyuziv yondashuv.....	662
<i>Djurayeva Hurshida</i>	
Libos va aksessuarlar orqali milliy estetik didni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari	666
<i>Doniyorova Shahnoza Erkin qizi</i>	

Mantiqiy fikrlashni rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni tashkil etish bosqichlari mazmuni	672
Dosbayeva Shahnoza Abdurahimovna	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga chet tili o'rgatishning pedagogik-psixologik asoslari.....	675
Ergasheva Xilola Yunusxonovna	
Use of Artificial Intelligence in Teaching English as a Foreign Language for Uzbekistan General Schools.....	679
Feruza Zokirova Adham qizi	
Efferent motor afaziya va uni bartaraf etish yo'llari.....	682
G'anieva Gulrux Tavakkaljon qizi	
O'quvchilarda ekologik kompetensiyani shakllantirish: biologiya darslarida global ekologik muammolar tahlili.....	686
Ibragimova Sitara Akmal qizi	
Ba'zi 3D-metallarining 2-amino-5-allitio-1,3,4-tiadiazol bilan kompleks birikmalarini o'rganish	690
Jumaniyazova Gulxumar Karimbayevna	
Tizimli bilish kompetentligining mazmuni va uning maktabgacha ta'limdagi o'rni	696
Mirazimova Muxabbat Normatovna	
O'qituvchilik mahorati va axloqiy madaniyatning mushtarakligi.....	700
Nabiyev Islom Karimovich	
Qarshi shahrida turizm menejerlarining kasbiy malakasini uzluksiz takomillashtirishni ta'minlash	706
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida moslashuvchan kompetensiyalarni shakllantirishning metodik asoslari....	710
Nuriddinova Diyora Isaqali qizi	
Mediasavodxonlik vositasida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari.....	714
Pardayev Asror Ikromovich	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi	718
Qayumova Mahfuzaxon Alisher qizi	
Yuqori sinf o'quvchilarining ma'naviy kompetentligini jadidlarning pedagogik qarashlari asosida shakllantirish metodikasi (Temurbeklar maktablari misolida)	724
Quldashev Murodjon G'aniyevich	
Bugungi voleybolda to'p uzatish texnikasi va aniqligini 13–14 yoshdan boshlab aylanish harakatlari ta'sirida shakllantirish afzalligi	727
Rejapov O'tkirbek G'ayratjon o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga bolalar o'yin folklorini o'rgatishda tolerantlikni rivojlantirishning metodik usullari va texnologiyalari.....	733
Ro'ziboyeva Madina Salimovna	
Pedagogik muloqot tushunchasi va uning o'ziga xos xususiyatlari	737
Ro'zimatova Maxpuza	
Intellektual qadriyatlarning talaba yoshlar aksiologik hayotiy pozitsiyasini shakllantirishdagi roli	743
Rustam Latipov Mamadaliyevich	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini tayyorlashda AI-platformalarni integratsiyalashning amaliy mexanizmlari	747
Rustamov Kamoliddin Ziyodillo o'g'li	
Maktab biologiya ta'limida individuallashtirish texnologiyasidan foydalanish metodikasi.....	754
Savutova Malohat Erkinovna	
Bo'lajak o'qituvchilarning turizm sohasiga bo'lgan munosabatini o'rganishning ijtimoiy-pedagogik metodikasi.....	760
Shodiyorov Rustam Xasan o'g'li	
Bo'lajak harbiy xizmatchilarda deontologik yondashuvlar asosida raqamli muloqot madaniyatini shakllantirish.....	764
Soyibnazarov Baxtiyor Abdunazar o'g'li	
Pedagogika oliy o'quv yurtlarida umumiy yer bilimi fanidan amaliy mashg'ulotlar tizimini kasbiy faoliyatga yo'naltirishning dolzarb masalalari.....	770
Sultanova N. B.	
Ijtimoiy reabilitatsiyani amalga oshirishda tibbiy-psixokorreksion maslahat ishlar mazmuni.....	775
Suvanqulova Shaxnoza Karimqulovna	
Blokcheyn texnologiyasining ta'lim jarayonida qo'llanilishi va imkoniyatlari	780
Suyumov Jo'rabek Yunusaliyevich	

Oila va xotin-qizlar tizimida kollaborativ madaniyatning o'ziga xos xususiyatlari	783
<i>Tojibayeva Nazokatxon</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tafakkurini rivojlantirishda interfaol metodlarning o'rni	787
<i>To'xtasinova Nigoraxon Azizxon qizi</i>	
Oliy o'quv yurtlarida analitik kimyo fanini o'qitishning samaradorlik ko'rsatkichlari	793
<i>Umrbekova Maftuna Ulug'bek qizi</i>	
Antroposentrik yondashuv asosida o'quvchilarda insonparvarlik fazilatlarini shakllantirish yo'llari	796
<i>Xamidova Nigora Ibrohimovna</i>	
Обучение говорению на русском языке абитуриентов с помощью настольных игр	800
<i>Абдулахадова Шохид</i>	
Особенности педагогической деятельности и их виды	803
<i>Мавжудова Ш. С., Мирходжаева Д.</i>	
Развитие критического мышления младших школьников на уроках читательской грамотности	808
<i>Мухаммадиева Марифат Мурод кизи</i>	
Искусство подбора слов: стилистические и семантические возможности перифраз	811
<i>Юлдашева Дилноза Бекмуродовна</i>	
Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida talabalarda refleksiv tafakkurni rivojlantirishning vazifalari va pedagogik imkoniyatlari	815
<i>Abdullayeva Ziroatxon Qurbonovna</i>	
The Human Factor in AI-Mediated English Instruction: Balancing Technology and Pedagogical Expertise	818
<i>Ikramova Aziza Aminovna</i>	
Madaniyat tushunchasi va uni xorijiy til o'qitishda o'rganish zarurati	823
<i>Ma'murova Farangiz Ne'matovna</i>	
O'quvchilarda tanqidiy tafakkurni shakllantirish: zamonaviy pedagogik yondashuvlar va ularning samaradorligi	827
<i>Ostonova Ma'mura Ulug'bek qizi</i>	
Ko'zi ojiz boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetentsiyasini o'rganishning nazariy asoslari	830
<i>Qarshiboyev Asliddin</i>	
Farzand tarbiyasida ota-onaning pedagogik-psixologik malakalari	834
<i>Xojimirzayeva Shaxnoza Shokir qizi</i>	
Darsdan tashqari mashg'ulotlarda o'quvchilarni kasb-hunarga yo'llashning tashkiliy-ilmiy asoslari	839
<i>Xolmatov Pardaboy Qoraboevich</i>	
Методология типологического и сравнительного анализа детского фольклора	844
<i>Азмиева Э. Э.</i>	
Мaktabgacha ta'lim elementar matematik tushunchalarni rivojlantirish zarurati	851
<i>Xoldarova F. M.</i>	
Multimadaniy muhitda pedagoglarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmlari	854
<i>Gulyamova Nafisa Burikulovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy qadriyat tushunchalarini shakllantirishda oila va mahallaning roli	858
<i>Rizayeva Xusniya Ubayevna</i>	
Raqamli pedagogika: zamonaviy ta'limda innovatsion texnologiyalar roli	861
<i>Maxmudova Dilnoza Xaytmirzaevna</i>	
Badiiy adabiyot – maktabgacha yoshdagi bolalarda estetik dunyoqarashni shakllantiruvchi omil sifatida	865
<i>Xujamberdiyeva Shahnoza Kupaysinovna</i>	
Yangi O'zbekistonda inklyuziv ta'lim islohatlar bosqichida	868
<i>Boyqulov Azamat Maxram o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor o'rinbosarlarining menejerlik ko'nikmalarini rivojlantirishning xorijiy tajribasi va uni mahalliy sharoitda qo'llash imkoniyatlari	871
<i>Maxamadaliyeva Ezoza Rustamxo'ja qizi</i>	
Oliy badiiy pedagogik ta'lim muassasasida bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini maktab o'quvchilarida illyustrativ rasm ishlashga oid kompetensiyalarini shakllantirishga tayyorlashning mazmuni	875
<i>Sobirov Sarvar Tursunmurotovich</i>	

TIZIMLI BILISH KOMPETENTLIGINING MAZMUNI VA UNING MAKTABGACHA TA'LIMDAGI O'RNI

Mirazimova Muxabbat Normatovna

Jizzax davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada tizimli bilish kompetentligining nazariy-konseptual asoslari, mazmuniy jihatlar va maktabgacha yoshdagi bolalarda shakllanish xususiyatlari tahlil qilingan. Tizimli yondashuv, bilish jarayonlari nazariyasi hamda kompetensiyaga asoslangan ta'lim paradigmasi kontekstida bolalarning kognitiv rivojlanishi, tizimli fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish mexanizmlari va pedagogik shartlar ilmiy asoslangan. Tadqiqotda maktabgacha ta'lim muassasalarida tizimli bilish kompetentligini rivojlantirishning amaliy yo'nalishlari, metodlar va vositalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: tizimli bilish kompetentligi, kognitiv rivojlanish, maktabgacha ta'lim, tizimli fikrlash, bilish jarayonlari, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, erta bolalar pedagogikasi, aqliy rivojlanish.

Abstract: The article analyzes the theoretical and conceptual foundations, content aspects, and features of the formation of systemic cognitive competence in preschool children. It scientifically substantiates the mechanisms and pedagogical conditions for developing children's systemic thinking and cognitive processes within the context of the systems approach, the theory of cognitive processes, and the competence-based education paradigm. The study also examines the practical directions, methods, and tools for developing systemic cognitive competence in preschool educational institutions.

Key words: systemic cognitive competence, cognitive development, preschool education, systemic thinking, cognitive processes, competence-based approach, early childhood pedagogy, intellectual development.

Аннотация: В статье проанализированы теоретико-концептуальные основы, содержательные аспекты и особенности формирования системно-познавательной компетентности у детей дошкольного возраста. С научной точки зрения обоснованы механизмы и педагогические условия развития у детей системного мышления и когнитивных процессов в контексте системного подхода, теории познавательных процессов и компетентностно-ориентированной образовательной парадигмы. В исследовании рассмотрены практические направления, методы и средства развития системно-познавательной компетентности в дошкольных образовательных учреждениях.

Ключевые слова: системно-познавательная компетентность, когнитивное развитие, дошкольное образование, системное мышление, познавательные процессы, компетентностный подход, педагогика раннего детства, умственное развитие.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri shaxsning bilish faoliyatini, aqliy operatsiyalarini, fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish hisoblanadi. XXI asr kompetensiyalari orasida tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, tizimli yondashuv asosida bilimlarni qabul qilish va qayta ishlash qobiliyati alohida ahamiyatga ega bo'lib, bu ko'nikmalarning asosi bolaning ilk yoshlaridan shakllanadi. Tizimli bilish kompetentligi shaxsning atrofdagi olam, hodisa va jarayonlarni yaxlit, o'zaro bog'liq tizim sifatida idrok etish, tahlil qilish, tushunish va bilimlarni tizimli ravishda qurish qobiliyatini ifodalaydi. Bu kompetentlik nafaqat bilimlarning to'planishi emas, balki ularning tizimlashtirilib, integratsiyalashgan holda shaxsning ongida mustahkam strukturalar yaratishini anglatadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun tizimli bilish kompetentligini shakllantirish masalasi ayniqsa dolzarb bo'lib, chunki aynan bu davrda kognitiv strukturalarning asoslari vujudga keladi, bilishga nisbatan munosabat shakllanadi, aqliy faoliyatning asosiy usullari va strategiyalari o'zlashtiriladi. Jean Piagetning kognitiv rivojlantirish nazariyasiga ko'ra, bolalar sensormotor va operatsiyalar oldidan bosqichlarida atrof-muhitni o'rganish, tushunish, ob'ektlar o'rtasidagi bog'lanishlarni anglash orqali kognitiv sxemalar yaratadi va bu sxemalar keyingi bilish faoliyatining asosini tashkil etadi. Lev Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy nazariyasi bolaning bilish rivojlanishi

ijtimoiy muloqot, madaniy vositalar va ko'proq malakali kattalar yordami orqali amalga oshirishni ta'kidlaydi va bu jarayonda tizimli, maqsadga yo'naltirilgan pedagogik ta'sir muhim ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mavzuning nazariy asoslarini tizimli yondashuv va kognitiv nazariyalar birgalikda belgilaydi: Bertalanffy tizim nazariyasi ta'lim jarayonini elementlar va ularning o'zaro aloqalari orqali tushunishni ta'kidlaydi, Piaget kognitiv rivojlanish bosqichlari orqali bolalar ongida sxemalar paydo bo'lishini ko'rsatadi, Vygotsky esa ijtimoiy-madaniy muhit va yetakchi yordamining rolini ta'kidlab, pedagogik aralashuvlarning samaradorligini nazarda tutadi. Brunerning konstruktivistik va spiral yondashuvlari ham tizimli bilimlarni bosqichma-bosqich mustahkamlashga xizmat qilishi, Ausubelning ma'noli o'rganish tamoyillari esa yangi bilimlarni mavjud kognitiv strukturaga bog'lash usullarini taklif qilish orqali tizimli bilish kompetentligini shakllantirishga nazariy yordam beradi.

Kompetensiya-paradigmasi va kognitiv jarayonlar tadqiqotlari tizimli bilishning mazmuniy komponentlarini ochib beradi: Sternberg va Gardner kabi tadqiqotchilar aqlning analitik, ijodiy va amaliy jihatlarini hamda ko'p turli intellekt turlarini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi, bu esa maktabgacha ta'limda o'quv vazifalarini diversifikatsiyalash va o'quv-mashg'ulotlarni turli kognitiv komponentlarga yo'naltirish lozimligini bildiradi. Rus psixologi Zaporozets va Podd'yakovning maktabgacha yoshdagi o'ylash xususiyatlari bo'yicha ishlari esa bolalardagi muammolarni oddiy sabab-oqibat tarzida ko'rishdan boshlab tizimli fikrlash elementlari shakllanish-gacha bo'lgan o'ziga xos xususiyatlarni amaliy misollar bilan tasvirlaydi.

Amaliy jihatdan O'zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlari va davlat talablari (Maktabgacha ta'lim va tarbiya bo'yicha hujjatlar) maktabgacha ta'lim muassasalari uchun tizimli, kompleks yondashuvni talab qiladi; shu sababli xalqaro nazariy ishlanmalar (yuqorida qayd etilgan mualliflar asosida) bilan milliy ta'lim siyosatini uyg'unlashtirish orqali pedagogik shartlar, metodlar va baholash vositalari ishlab chiqilishi lozim. Bu integratsiya maktabgacha yoshdagi bolalarda idrok, fikrlash, xotira, nutq va metakognitsiya kabi komponentlarni maqsadli rivojlantirish imkonini beradi va tizimli bilish kompetentligini barqaror shakllantirishga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda asosiy ma'lumotlar ilmiy manbalar, mavjud nazariy qarashlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish orqali olindi. Ma'lumotlarni yig'ishda psixologiya va pedagogika sohasidagi klassik va zamonaviy tadqiqotlar, shuningdek, O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'limga oid me'yoriy hujjatlari asos sifatida xizmat qildi. Ma'lumotlar izchil yig'ilib, ularning mantiqiy bog'liqligi va dolzarbligi ta'minlandi. Tahlil qilish jarayonida komparativ tahlil, nazariy umumlashtirish va konseptual yondashuvlardan foydalanildi. Bu orqali tizimli bilish kompetentligining tarkibiy qismlari, ularning shakllanish mexanizmlari va maktabgacha ta'lim jarayonidagi o'rni aniqlab berildi. Shuningdek, turli mualliflarning ilmiy qarashlari qiyoslanib, umumiy xulosalar chiqarildi. Olingan natijalar bolalarda kognitiv rivojlanishni samarali tashkil etish, tizimli fikrlashni shakllantirish va pedagogik shartlarni takomillashtirish yo'nalishida muhim ilmiy asos yaratadi. Shu bois tadqiqot metodologiyasi nazariy tahlil va amaliy dalillarni uyg'unlashtirishga qaratildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini isloh qilish, davlat ta'lim standartlari asosida zamonaviy sifatli ta'lim berish, bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta'lim sohasiga oid farmoyish va qarorlari, "Maktabgacha ta'lim va tarbiya davlat talablari" hujjati bolalarning kognitiv, ijtimoiy, jismoniy va emotsional rivojlanishiga kompleks yondashuv zarurligini belgilaydi. Ushbu kontekstda tizimli bilish kompetentligini shakllantirish nafaqat bolaning intellektual salohiyatini oshirish, balki uni o'rganish, mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish qobiliyatiga ega, hayotga tayyor shaxs sifatida rivojlantirish vositasi hisoblanadi. Shu sababli tizimli bilish kompetentligining nazariy asoslarini chuqur o'rganish, uning mazmuniy komponentlarini aniqlash va maktabgacha ta'limdagi o'rnini ilmiy asoslash bugungi kun pedagogika fanining dolzarb vazifasidir.

Tizimli bilish kompetentligi tushunchasini to'liq anglash uchun uning tarkibiy qismlarini alohida tahlil qilish zarur.

Birinchidan, "tizim" va "tizimli yondashuv" konsepsiyalarini ko'rib chiqish lozim. Tizim nazariyasi XX asrda Ludwig von Bertalanffy tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u tizimni o'zaro bog'liq elementlar majmui sifatida belgilaydi va bu elementlar o'rtasidagi munosabatlar tizimga yangi sifatlar beradi. Tizimli yondashuv ob'ektlar, hodisalar va jarayonlarni alohida-alohida emas, balki yaxlit tizim sifatida, ularning tarkibiy qismlari o'rtasidagi

bog'lanishlar va o'zaro ta'sirlarni hisobga olgan holda o'rganishni nazarda tutadi. Pedagogika fanida tizimli yondashuv ta'lim jarayonini murakkab, ko'p komponentli, dinamik tizim sifatida qarash, maqsad, mazmun, metodlar, vositalar va natijalarning o'zaro bog'liqligini tahlil qilish imkonini beradi.

Ikkinchidan, "bilish" konsepsiyasini tahlil qilish muhim. Bilish jarayoni psixologiya fanida idrok, diqqat, xotira, fikrlash, tasavvur va nutq kabi aqliy funksiyalar orqali amalga oshuvchi murakkab faoliyat sifatida o'rganiladi. Kognitiv psixologiya fanida bilish nafaqat passiv qabul qilish emas, balki faol qayta ishlash, kodlash, saqlash va chiqarish jarayonidir. Ulric Neisserning ta'rifiga ko'ra, kognitsiya sensor kirishlarni transformatsiya qilish, kamaytirish, ishlab chiqish, saqlash, qayta tiklash va ulardan foydalanish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Bolalar kognitiv rivojlanishi nazariyalarida Piagetning konstruktivistik yondashuvi markaziy o'rin tutadi va u bolaning bilish rivojlanishini bosqichma-bosqich, har bir bosqich o'zining xarakterli aqliy operatsiyalariga ega bo'lgan jarayon sifatida tasvirlaydi.

Uchinchidan, "kompetentlik" yoki "kompetensiya" konsepsiyasi zamonaviy ta'lim paradigmasining asosiy kategoriyasi hisoblanadi. Kompetensiya bilimlar, ko'nikmalar, qobiliyatlar va shaxsiy sifatlarning integratsiyalashgan yig'indisi bo'lib, shaxsni ma'lum sohadagi faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishga qodir qiladi. David McClelland kompetensiya konsepsiyasini 1970-yillarda professional muvaffaqiyatni bashorat qilishda an'anaviy test va baholashlardan samaraliroq bo'lgan yondashuvning bir qismi sifatida kiritgan. Kompetensiya nafaqat nima bilishni, balki bu bilimlarni amalda qo'llay olishni, muayyan vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishni va muammolarni hal qilishni anglatadi. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv shaxsning hayotiy va professional faoliyatida zarur bo'lgan kompetensiyalarni shakllantirish maqsadini qo'yadi.

Ushbu uchta asosiy konsepsiyani birlashtirganda, tizimli bilish kompetentligi shaxsning bilish faoliyatida tizimli yondashuvni qo'llash, ob'ektlar va hodisalarni yaxlit tizim sifatida idrok etish va tushunish, bilimlarni tizimli ravishda qurish va qayta ishlash, bilish jarayonlarining turli komponentlarini (idrok, fikrlash, xotira, tasavvur) muvofiq va samarali koordinatsiya qilish qobiliyatini anglatadi. Bu kompetentlik nafaqat bilimlarning miqdori bilan, balki ularning sifati, tashkilotlanganlik darajasi, bir-biri bilan bog'liqligi va umumiy kognitiv strukturaning izchilligi bilan belgilanadi.

Tizimli bilish kompetentligining nazariy asoslarini yanada chuqurlashtirish uchun bir necha muhim nazariyalarga murojaat qilish lozim. Gestalt psixologiyasi ob'ektlarni yaxlit butun sifatida idrok etish tamoyillarini (proximity, similarity, closure, continuity) ishlab chiqqan va inson ongi alohida elementlarni qabul qilishdan ko'ra, ularni yaxlit strukturalarga birlashtirish tendensiyasiga ega ekanligini ko'rsatgan. Bu tamoyillar tizimli idrok va tizimli bilish uchun asos yaratadi. Jerome Brunerning kognitiv nazariyasi bilishning faol, konstruktiv xarakterini ta'kidlaydi va u bilish jarayonini kategoriyalash, kodlash, o'zgartirib shakllantirish (recoding) jarayonlari sifatida tasvirlaydi. Bruner bolalar ta'limida spiral curriculum (spiral dastur) konsepsiyasini taklif qilgan, bu orqali murakkab g'oyalar va tizimlar bosqichma-bosqich, har safar chuqurroq darajada o'rganiladi.

David Ausubelning ma'noli o'rganish nazariyasi bilimlarni ma'noli tarzda o'zlashtirishning ahamiyatini ta'kidlaydi va bu jarayon yangi ma'lumotlarni mavjud kognitiv strukturalar bilan bog'lash orqali amalga oshadi. Ausubelning ta'kidlashicha, eng muhim omil o'quvchining allaqachon nimani bilayotganidir va yangi bilimlar shu asosga quriladi. Advance organizers (oldindan tashkilotchilar) – mavzuga kirish, asosiy g'oyalarni umumlash-tirish, yangi va eski bilimlar o'rtasidagi bog'lanishlarni ko'rsatish – ma'noli o'rganishni ta'minlaydi va bu aynan tizimli bilish kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Robert Sternbergning uchlik aql nazariyasi (Triarchic Theory of Intelligence) analitik, ijodiy va amaliy aqlning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi va tizimli bilish kompetentligi ushbu uchta komponentning integratsiyasini talab qiladi. Howard Gardnerning ko'p sonli aql nazariyasi (Multiple Intelligences Theory) har xil aql turlarini (lingvistik, mantiqiy-matematik, fazoviy, musiqiy, kinestetik, interpersonal, intrapersonal, tabiiy) tan oladi va tizimli bilish kompetentligi bu turlarning ko'pchiligini jalb qiladi hamda ularni muvofiqlashtiradi.

Tizimli bilish kompetentligining mazmuni bir necha o'zaro bog'liq komponentlardan iborat bo'lib, ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega va umumiy tizimning muhim qismini tashkil etadi.

- **Birinchi komponent – idrok va diqqatning tizimligi.** Bu bolaning atrofdagi ob'ektlar, hodisalar va jarayonlarni sistematik ravishda kuzatish, idrok etish, asosiy va ikkinchi darajali xususiyatlarni farqlash, ob'ektlarni turli mezonlar asosida guruhlash va tasniflash qobiliyatini o'z ichiga oladi. Tizimli idrok alohida elementlarni emas, balki ularning majmuini, munosabatlarini va kontekstini qabul qilishni anglatadi. Masalan, bola daraxtni ko'rganida nafaqat uning shakli, rangi va o'lchamini idrok etadi, balki uning qismlari (ildiz, tanasi, shoxlari, barglari) o'rtasidagi bog'liqlikni, daraxtning atrof-muhit bilan munosabatini (tuproq, quyosh, suv, hayvonlar) ham anglashi mumkin bo'lsa, bu tizimli idrok hisoblanadi.

- **Ikkinchi komponent – fikrlashning tizimligi.** Bu tahlil, sintez, umumlashtirish, klassifikatsiya, qiyoslash va abstraksiya kabi aqliy operatsiyalarni sistematik va mantiqiy qo'llash qobiliyatini anglatadi. Tizimli fikrlash alohida faktlarni emas, balki ular o'rtasidagi bog'lanishlar, sabab-oqibat munosabatlari va qonuniyatlarni izlashga yo'naltirilgan. Bolalar uchun bu murakkab fikrlash shaklidir va u bosqichma-bosqich shakllanadi. Piagetning ta'kidlashicha, konkret operatsiyalar bosqichida (7–11 yosh) bolalar mantiqiy operatsiyalarni konkret ob'ektlar bilan bajara boshlaydilar va formal operatsiyalar bosqichida (11 yoshdan keyin) abstrakt, gipotezaga asoslangan fikrlash rivojlanadi. Biroq maktabgacha yoshda tizimli fikrlashning asoslari yaratiladi: oddiy bog'lanishlarni ko'rish, sabab va oqibatni anglash, tartibni aniqlash kabi ko'nikmalar shakllanadi.
- **Uchinchi komponent – xotiraning tizimligi.** Bu bilimlarni tartibli, strukturali, yaxlit tarzda saqlash va kerak bo'lganda samarali chiqarib olish qobiliyatini anglatadi. Xotira nafaqat alohida faktlarni yodlab qolish emas, balki ularni sxemalar, ssenariylar va semantik tarmoqlar shaklida tashkil etishni talab qiladi. Schema nazariyasiga (Bartlett, Piaget) ko'ra, bilimlar ongda strukturaviy birliklar sifatida saqlanadi va yangi bilimlar mavjud sxemalarga assimilyatsiya yoki sxemalarni o'zgartirish (akkomodatsiya) orqali integratsiya qilinadi.
- **To'rtinchi komponent – nutqning tizimligi.** Bu o'z fikrlarini izchil, mantiqiy va tushunarli tarzda ifodalash, hikoya qilishda ketma-ketlikni saqlash, tavsif berishda tartibga rioya qilish, tushuntirish va dalillashda mantiqiy bog'lanishlarni yaratish qobiliyatidir. Nutq nafaqat so'zlarning to'plami emas, balki fikrlarning tashqi shakldagi ifodasi bo'lib, ular izchil va tizimli bo'lishi lozim. Vygotskiyning ta'kidlashicha, nutq avval ijtimoiy funksiyani bajaradi (tashqi nutq), keyinchalik ichki nutqqa aylanadi va fikrlash vositasiga aylanadi.
- **Beshinchi komponent – bilimlarni qo'llashning tizimligi.** Bu o'zlashtirilgan bilimlarni turli vaziyatlarda, yangi kontekstlarda va muammolarni hal qilishda maqsadga muvofiq qo'llash qobiliyatini anglatadi. Transfer deb ataladigan bu jarayon tizimli bilish kompetentligining muhim ko'rsatkichi hisoblanadi.
- **Oltinchi komponent – metakognitiv komponent.** Ya'ni, o'z bilish jarayonlarini anglash, monitoring qilish, nazorat qilish va tartibga solish qobiliyatidir. Metakognitsiya "fikrlash haqida fikrlash" deb nomlanadi va u shaxsning o'z aqliy jarayonlarini kuzatish, strategiyalarni rejalashtirish, o'z bilish uslubini anglash, qiyinchiliklarni aniqlash va bartaraf etishni o'z ichiga oladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tizimli bilish kompetentligi zamonaviy ta'limning eng muhim maqsadlaridan biri bo'lib, u shaxsning bilish faoliyatida tizimli yondashuvni qo'llash, ob'ektlar va hodisalarni yaxlit, o'zaro bog'liq tizim sifatida idrok etish va tushunish, bilimlarni tizimli ravishda qurish va saqlash qobiliyatini anglatadi. Bu kompetentlik nafaqat bilimlarning miqdori, balki ularning sifati, tashkil etilganligi va integratsiyalashganlik darajasi bilan belgilanadi hamda u idrok, diqqat, xotira, fikrlash, nutq va metakognitsiya kabi kognitiv jarayonlarning barcha tomonlarini qamrab oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. – T., 2019.: <https://lex.uz/docs/-4646908>
2. Maktabgacha ta'lim va tarbiya davlat talablari. – T.: Ma'rifat, 2018.
3. Piaget J. The Psychology of Intelligence. – London: Routledge, 2001.
4. Vygotsky L. S. Mind in Society: Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press, 1978.
5. Bruner J. S. The Process of Education. – Cambridge: Harvard University Press, 1960.
6. Sternberg R. J. Beyond IQ: A Triarchic Theory of Human Intelligence. – Cambridge University Press, 1985.
7. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York: Basic Books, 2011.
8. Bertalanffy L. General System Theory. – New York: George Braziller, 1968.
9. Запорожец А. В. Психология действия. – М.: МПСИ, 2000.
10. Поддьяков Н. Н. Мышление дошкольника. – М.: Педагогика, 1977.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.